

NATURNYT

1/2019 - maj

**Biologisk Forening for Nordvestjylland
Ørhagevej 189, Klitmøller, 7700 Thisted**

Foreningen har til formål at øge kendskabet til og interessen for naturen i Nordvestjylland.

Tidsskriftet Naturnyt udgives 3-4 gange årligt, og derudover udsendes medlemsskriftet BFN-Nyt med meddelelser og oplysninger om ekskursioner, foredrag, kurser m.m.

Kontingent 2019

Indmeldelse i foreningen kan ske ved indbetaling af kontingent på gironummer 6 58 67 24 eller bankoverførsel 1551 0006586724

Ordinære medlemmer	= kr. 240,00
Unge under 21 år	= kr. 100,00
Ekstraordinære medlemmer (fami- liemedlemmer, som ikke modtager materiale)	= kr. 50,00
Firmamedlem	= kr. 1.000,00

Glæd en naturven - tegn et gavemedlemskab

Du kan give et medlemskab af BFN ved at indbetale kontingentet, hvis du samtidig angiver både indbetalers og modtagers navn og adresse.

Naturnyt 1 : 2019

48. årgang

Oplag: 550 stk.
Tryk: Dantryk A/S, Hurup
Omslag: Dværgterner
Foto: Jens Kristian Kjærgård

ISSN 0903-4749, Copyright BFN

Redaktion af dette nummer:

- Jan Salmonsens, tlf. 97 97 51 48,
salmonsens@pc.dk
- Willy Mardal, tlf. 97 93 91 45,
willy@mardal.dk
- Elly Hansen, tlf. 29 46 75 53,
iegranlyst@mail.dk

Indholdet i bladets artikler er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med foreningens holdninger.

På foreningens hjemmeside kan du læse mere om BFN samt orientere dig om aktuelle arrangementer.

Adressen er

www.biologiskforening.dk

Gamle årgange af NATURNYT

Årgang 1973-2002 (enkelte numre kan mangle) - samlet pris for alle, ca. 90, hæfter: 100 kr.
Årgang 2003-2008: 50 kr. pr. årgang
Årgang 2009-2018: 100 kr. pr. årgang
+ evt. forsendelse - Indbetaling kan ske på foreningens giro eller bankkonto.

Bidrag til Naturnyt

Redaktionen modtager meget gerne bidrag til bladet; artikler, fotos og tegninger, især vedrørende den nordvestjyske natur.

Deadline for de næste to numre:

Naturnyt nr. 2 : 2019: 15. juli 2019

Naturnyt nr. 3 : 2019: 1. november 2019

Stier i Nationalparken

Hovedsigtet med stierne i Nationalpark Thy er at give gående og cyklende gæster mulighed for at færdes i området og på denne måde få naturoplevelser.

Som en del af projektet ”Trædesten til Naturen” er der rejst eksterne midler til at udbygge og opgradere rutenetværket af cykel- og vandruter, og Nationalpark Thy har taget initiativ til at udarbejde en helhedsplan i samarbejde med Thisted Kommune og Naturstyrelsen Thy.

BFN har i denne proces i samarbejde med andre grønne organisationer argumenteret for, at anlæggelse af nye stier skal ske med stor varsomhed, med faglig indsigt og med stor respekt for beskyttelsen af sårbare arter.

Nationalparkens bestyrelse har lyttet til vore bekymringer og udsat planlægningen af nye stier, indtil det faglige grundlag er i orden.

Igennem den seneste tid har jeg haft lejlighed til at gå ruterne på udvalgte stier i alle otte klitplantager i Nationalpark Thy, og på denne baggrund er det min klare vurdering, at der allerede er fantastiske naturoplevelser både i plantagerne og på klithederne. Der eksisterer allerede et

rutenet med velafmærkede stier, som tager den besøgende med på afvekslende ture i området.

Derfor kan det alligevel give god mening at anlægge enkelte nye stier, og det kan også godt være, at nogle stier med fordel kunne ændres en smule, men Naturstyrelsen Thy har langt hen ad vejen leveret varen. Deres ansatte med lokalkendskab har igennem årtier udviklet rutenettet til glæde for de besøgende, og den indsigt er værd at bygge videre på.

Fremfor at anlægge for mange nye stier, kunne ressourcerne bruges bedre ved at opgradere faciliteterne enkelte steder på rutenettet. F.eks. kunne der flere steder etableres bedre udsigtsforhold med platforme, så besøgende diskret og på god afstand kan iagttage dyre- og fuglelivet. Hvis vi guider publikum direkte ud i områderne, så forsvinder dyr og fugle, og gæsterne går glip af oplevelserne.

Poul Nystrup Christensen

*Traner over
Nationalpark Thy.*

*Foto:
Poul Holm Pedersen.*

Undersøgelse af hydrologi i rige naturområder

Af Mathilde Boesen, naturmedarbejder ved Thisted Kommune

I Rigkilde LIFE-projektet arbejder Thisted Kommune på at genskabe og pleje en del af Danmarks sjældne, sårbare og fugtige natur. Projektet har som mål at forbedre kvaliteten i de grundvandsafhængige naturtyper rigkær, kildevæld og avneknippemose. Samtidig skal RigKilde LIFE-projektet skabe forudsætningerne for, at naturtyperne kan brede sig inden for Natura 2000-områderne.

Thisted Kommune arbejder med naturtyper-

ne rigkær og kildevæld inden for tre Natura 2000-områder: Nr. 16 Løgstør Bredning, Vejlerne og Bulbjerg, nr. 27 Hvidbjerg Å, Ove Sø og Ørum Sø og nr. 28 Agger Tange, Nissum Bredning, Skibsted Fjord og Agerø.

Den fugtige natur mangler vand

Blandt de kendte trusler mod de fugtige naturtyper er vandindvinding og afvanding med

Et af de hydrologiske projektområder i Thisted Kommune. Delområde Trankær ligger ud mod Skibsted fjord. Her findes et flot rigkær med forekomst af bl.a. leverurt. Måske kan de hydrologiske forhold blive en smule bedre – det er ved at blive undersøgt. Foto: WatsonC.

grøfter, dræn eller pumper. Mange rigkær og kildevæld lider af ”tørst” og mister med tiden deres karakteristiske artsrige vådbundsvegetation til fordel for en mere almindelig og konkurrencedygtig tørbundsvegetation.

Samtidig vil mangel på vand ofte betyde, at områder med potentiale for at blive til rigkær aldrig opnår en fugtighed, der tillader en rigkærvegetation. Naturtypen har således svært ved at brede eller udvikle sig.

Modsat kan de fugtige og artsrige naturtyper også være truet af forsumpning. Hvis vandet stagnerer på terræn eller ikke kan strømme fra området, vil naturtypen begynde en negativ udvikling. Forsumpningen vanskeliggør bl.a. den drift eller pleje, som de fleste lysåbne naturtyper er afhængige af.

Et af de primære redskaber til at nå målet i Rig-Kilde LIFE er derfor at (gen)etablere hensigtsmæssig hydrologi (en hensigtsmæssig vandstand) for de fugtige naturtyper.

Hydrologiske forundersøgelser

Rigkær og kildevæld er betingede af en konstant tilførsel og gennemstrømning af kalkholdigt, iltfattigt og næringsfattigt grundvand i det øverste jordlag. Det er med andre ord ikke lige meget, hvilket vand – eller hvordan vandet ledes tilbage til områder med rigkær og kildevæld i forbindelse med (gen)etableringen af hensigtsmæssig hydrologi.

Hydrologiske forundersøgelser er derfor igangsat inden for en række projektområder, hvor rigkær og kildevæld allerede findes, men hvor de også forventes at kunne udvikle eller brede sig. Undersøgelserne bliver udført af rådgivere med ekspertise i hydrologiske systemer og vil gøre os klogere på, hvordan vi bedst muligt etablerer hensigtsmæssig hydrologi til gavn for naturtyperne, deres kvalitet, mulighed for udvidelse og fremtidige drift.

Forundersøgelserne indsamler viden om de

geologiske, vandkemiske og hydrologiske forhold. De vil til en start pege på, om naturtyperne er truet af en unaturlig hydrologi, og i hvilket omfang de eventuelt er truede. Dernæst om de eksisterende naturtyper er udfordret af andre parametre, samt hvorvidt der findes potentiale for udvidelse af naturtyperne.

Inden for hvert projektområde måler rådgiverne bl.a. vandstand, vandføring og næringsstoffer i vandet. De kortlægger også dræn, overfladegeologi og kalkindhold i jorden samt meget andet.

Dræn og drænbrønde eftersøges og undersøges som en del af de hydrologiske forundersøgelser. Billedet her er taget i sommeren 2018. Trods den ekstrem tørre sommer er her masser af vand, hvilket indikerer at området har positivt grundvandspotentiale.

Foto: WatsonC.

Er vandet grundvand eller overfladevand?

Flere steder er der bl.a. etableret pejlestationer med piezometerrør, hvor overfladenært grundvand pejles. Pejlinger, der over en længere pe-

Etablering af en pejlestation med håndbor. I samme ombæring foretages jordartsbeskrivelser for boringen. Foto: WatsonC.

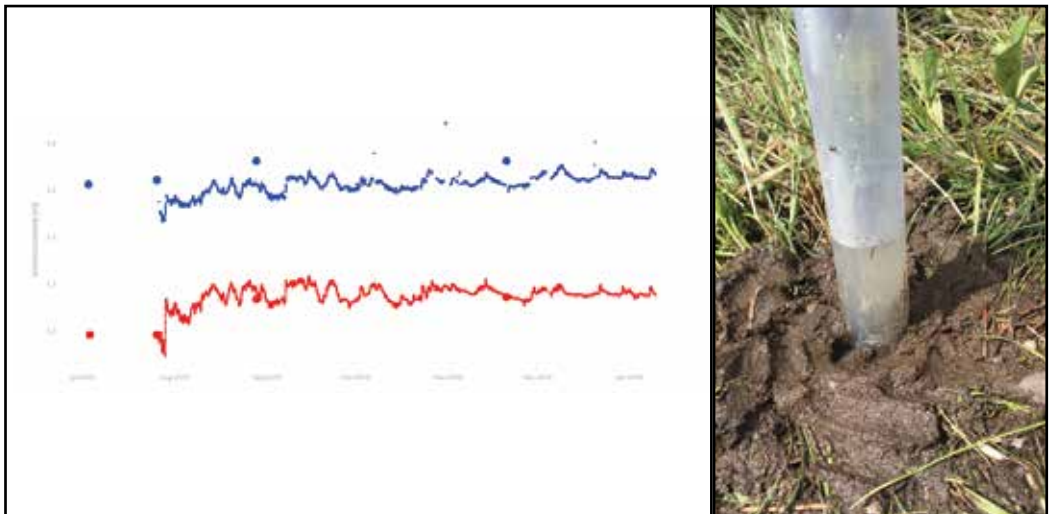
riode viser vand nær terrænen uden fluktuationer, indikerer et grundvandsfødt naturområde. Fugtige naturområder, der fødes af overfladevand/regnvand, vil derimod vise vandstande, der har sammenhæng med mængderne af nedbør. Vandstandspeglingerne kan dermed vise os, om den fugtige jordbund i naturområdet skyldes tilstedeværelsen af grundvand eller overfladevand.

Samtidig kan pejlingerne vise os, om der forekommer længere sommerudtørring, vinteroversvømmelser, og hvor stabilt et grundvandspejl naturområdet har. Det vil give en indikation på, hvor sårbar naturområdet er.

Opstigende grundvand

Fremstrømmende kalkholdigt grundvand er som nævnt essentielt for rigkær og kildevæld. Forundersøgelsen indeholder derfor også "udvidede" pejlestationer med piezometerrør i to forskellige jorddybder. Et rør er placeret dybt (4-6 meter under terræn), og et andet rør er placeret lige under terræn. En sådan udvidet pejlestation kan vise, om der er trykforskel mellem de forskellige jorddybder og om grundvandet evt. strømmer op mod terrænoverfladen.

Et højere tryk i det dybe rør beviser ikke, at der er stor udstrømning af grundvand, men indikerer, at der er potentiale for grundvandsudstrømning, hvilket er en vigtig parameter for opretholdelse, udviklingen samt potentialet for rigkær og kildevæld.

Vandstandstidsserie i en udvidet pejlestation i projektområde Brokær. Terrænkoten er 1,27 m DVR90. Den blå linje viser vandstanden i det dybeste filter og den røde linje viser vandstanden i det øverste filter. Der er her et højere vandtryk i det dybe filter (potentiale for opadgående grundvand). Billedet viser et overtryk af grundvand i det dybe pejlerrør ved Brokær. Foto: WatsonC.

*En udvidet pejlestation med dybt og kort rør bliver etableret. Som fakta-boksen foreskriver kan rørene etableres ved brug af kropsvægt.
Foto: WatsonC.*

Faktaboks

Et piezometerør (eller pejlerør) er et plastikrør, der i den ene ende er opslidset således, at vandet kan trænge ind i røret. Den opslidsede del af røret kaldes filteret. Røret sættes i jorden med filterenden i den dybde, man ønsker at modtage jordvand fra. Til at lave huller, hvor piezometerøret skal sættes, bruges almindeligt boreudstyr til jordprøvetagning svarende til rørets diameter. Piezometerøret kan efterfølgende tvinges ned med en persons kropsvægt eller ved at banke det ned med en plastichammer.

Botaniske registreringer

I forbindelse med den hydrologiske forundersøgelse har Thisted Kommune foretaget en botanisk registrering. Den botaniske registrering kan ud fra vegetationens sammensætning klarlægge udbredelsen, tilstanden og kvaliteten af rigkær og kildevæld inden for projektområ-

derne. Som oftest understøtter den registrerede botanik de hydrologiske data.

Ved en botanisk registrering fås også en indikation af, om den enkelte naturtype er i ubalance, eller om der findes andre udfordringer for naturtypen som f.eks. tilgroning, påvirkning af næringsstoffer eller u hensigtsmæssig drift. Samtidig giver vegetationen en god fornemmelse af, hvor der findes potentiale for udvidelse af rigkær og kildevæld.

Kan hensigtsmæssig hydrologi (gen)etableres

Som resultat af den hydrologiske og botaniske forundersøgelse udarbejdes en rapport, som munder ud i en beskrivelse af:

1. *Hvilke trusler findes på den enkelte lokalitet (hvad begrænser naturkvaliteten i dag)*
2. *Hvilket naturligt potentiale har lokaliteten (kan de naturgivne forhold understøtte udvikling af rigkær og kildevæld)*
3. *Hvilke muligheder er der for at ændre tilstanden (hvilke tiltag kan afværge truslerne og understøtte områdets potentiale)*

Forundersøgelserne giver et solidt og vigtigt vidensgrundlag til at kunne pege på konkrete hydrologiske tiltag til gavn for de enkelte områders rigkær og kildevæld. Når forundersøgelserne er afsluttet ved udgangen af 2019, vil kommunen i samarbejde med lodsejere og rådgiverne detailplanlægge de foreslåede tiltag.

Resultaterne fra forundersøgelsen bliver (i de fleste tilfælde løbende) fremlagt for berørte lodsejere. Lodsejernes frivillige deltagelse er en forudsætning for, at hensigtsmæssig hydrologi kan etableres, hvorfor de naturligvis spiller en stor rolle i den efterfølgende detailplanlægning af, hvordan tiltagene skal formes.

Nogle af de hydrologiske tiltag, der sammen med lodsejerne kan blive planlagt, er eksempel-

Paludella Squarrosa (Almindelig Piberensermos) er en mos, der indikerer kalkholdigt strømmende grundvand. Findes Paludella Squarrosa, kan man konstatere, at man befinder sig i naturtypen kildevæld. Her er Paludella Squarrosa fundet i projektområdet ved Brokær, hvilket indikerer at området har potentiale med naturligt strømmende grundvand.

Foto: WatsonC.

vis ændring eller sløjfning af grøfter eller dræn, fjernelse af næringsrigt overfladevand med ændret grøftning, etablering af grøblerender og forslag til ændret drift på tilstødende arealer.

Den hydrologiske forundersøgelse kan også pege på andre trusler som tilgroning eller forkert drift, hvorfor tiltag som rydning af tagrør og pilekrat, afgræsning med kreaturer og opsætning af hegn kan være foreslået.

Enkelte realiseringer af hydrologiske tiltag forventes at blive udført i foråret 2020. Størstedelen af de områder, der på nuværende tidspunkt bliver undersøgt, vil dog først få deres tiltag planlagt i foråret 2020 og derefter realiseret 2021.

Kontakt

Har du spørgsmål vedrørende Rigkilde LIFE projektet eller denne artikel, er du meget velkommen til at kontakte en af de lokale projektledere:

Vejlerne: Elsemarie Kragh Nielsen T: 21479975
E: emkn@thisted.dk

Hvidbjerg Å, Ove Sø og Ørum Sø: Marie Paarup Thomsen T: 99172255 E: mpt@thisted.dk

Dover Kil, Boddum og Skibsted Fjord: Mathilde Boesen T: 99172227 E: mbo@thisted.dk.

Faktaboks

Projektet er et samarbejde mellem Thisted Kommune, Jammerbugt Kommune, Struer Kommune, Faxe Kommune, Furesø Kommune, Høje-Taastrup Kommune, Egedal Kommune, Rudersdal Kommune og Allerød Kommune samt Naturstyrelsen Fyn, og det løber i perioden 2015-2020. Projektet er støttet af EU's tilskudsordning LIFE+ Nature og "15. juni Fonden" samt Miljøstyrelsen.

Forfatterens adresse:
Thisted Kommunes
Teknik og Erhverv Forvaltning –
Landbrug og Natur
Kirkevej 9, 7760 Hurup
mbo@thisted.dk

Ny fugleø til Agger Tange - i kapløb med tiden

Af Nanna Søndergaard Pedersen, biolog hos Naturstyrelsen Thy

Solen stod højt på den skyfrie himmel, en lav brise, der ulig Vestkystens hårde vinde bar lærkens sang over forsamlingen, som stod med pølser, øl og sodavand ved Nyhavn på Agger Tange. Det var ikke en hvilken som helst dag. Datoen var den 1. april 2019, mere præcist den officielle dato for begyndelsen af fuglenes yngletid. Nu er foråret for alvor her, og hvilken bedre måde at fejre dette på end ved at indvie en ny fugleø til Agger Tangens ynglende fugle kan næppe tænkes.

Ideen formes

En eftermiddag i august 2018 var Arne Urvang, Willy Mardal og Naturstyrelsen Thy på tur til Agger Tange. Der skulle snakkes om ny fugleø. Naturstyrelsen er en del af et stort EU-projekt, kaldet LIFE-REDCOHA (LIFE sårbar natur

langs vestkysten), som slutter i juli 2019. I projektet genoprettes natur langs Jyllands vestkyst, herunder laves der et antal nye fugleøer. I projektansøgningen var det planlagt at etablere en fugleø i Nissum Fjord. Denne blev under myndighedsarbejde påklaget, og som følge heraf skulle der findes et andet sted til etablering af en ny ø. Arne og Willy foreslog at fjerne forbindelsen til halvøen ved Agger Nyhavn, så områdets fugle kunne få mere fred i særdeleshed i ynglesæsonen. Med etablering af en fugleø ved Nyhavn forbedres ynglestederne, og målsætningen for LIFE-projektet opfyldes, og med ideen fastlagt skulle tilladelserne på plads.

En ny ø bliver til

Onsdag den 20. marts 2019 var alle tilladelser i hus og diverse høringsfrister overholdt. Anlægsarbejdet med fugleøen kunne begynde. Vores entreprenør sendte maskiner ud til Nyhavn og onsdag eftermiddag var de første ”spadestik” til den nye fugleø taget. I løbet af otte intense dage havde maskinerne af hensyn til fuglenes udsyn jævnet halvdelen af halvøen og sikret, at sandbanken fra vandkanten var

Nyhavn den 20. marts 2019. Foto: Thisted Kommune.

Fugleøen den 1. april 2019. Foto: Naturstyrelsen.

Maskinerne er ved at fjerne forbindelsen fra fastland til øen.

Foto: Naturstyrelsen Thy.

ikke kørt væk fra Agger Tange, tværtimod er dette blevet brugt til at udvide den kommende ø med. Af hensyn til bl.a. ternerne er det øverste jordlag med plantefrø brugt til at etablere bunden af udvidelsen af øen, mens finere sand og småsten fra afgravning er placeret øverst på den nye del af øen. Undervejs i processen blev den kommende ø inspiceret af Arne og Willy sammen med Naturstyrelsen Thy, så fuglene fik de bedste betingelser fra start. Maskinførerne stempede ud sent fredag

svagt stigende op til øen. Maskinerne havde fjernet forbindelsen til tangen og etableret en svagt faldende strømrende med en maksimal dybde på 1,5 m. Alt det overskydende sand og grus fra udjævning og forbindelsen til tangen er

den 29. marts 2019 efter at have flyttet mere end 16.000 m³ sand, og med ét var Agger Tange en 2,4 ha ø rigere.

*Nyhavn den 20.
marts 2019. Foto:
Thisted Kommune.*

Fugleøen den 1. april 2019. Foto: Naturstyrelsen.

Hvad bringer fremtiden?

Den nye ø er nu indflytningsklar. Hvilke arter der indtager øen, må vi bevæbne os med tålmodighed og en kikkert for at se. Øen er dog anlagt i den forhåbning om, at blandt andet Dværgterner, Havterner og Hættemåger finder den egnet, og hvis den sidstnævnte art etablerer sig, kan der måske også komme Splitterner og Fjordterner.

Der har tidligere været større bestande af både Havterner og Dværgterner på Agger Tange, men disse bestande har de seneste år oplevet en nedgang både på Agger Tange, men også i Vest- og Nordjylland generelt. Øen er nu fri for buske, høje græsser og jævnet ud, så en kommende ternekoloni har frit udsyn til alle sider. Derudover er den eksisterende strandeng på

halvøens østside bevaret, så Agger Tanges andre fuglearter også tilgodeses ved øens etablering. Den nye ø er et eksempel på et godt partnerskab mellem Naturstyrelsen og de grønne organisationer i Thy, bl.a. Biologisk Forening for Nordvestjylland og Danmarks Naturfredningsforening. Naturstyrelsen Thy vil gerne sige tak for et godt samarbejde indenfor bl.a. ekspertise vedrørende ternernes præferencer, for et privat økonomisk tilskud, og til frivillige fra Agger for skraldeindsamlingerne på halvøen forud for anlægsarbejdet.

*Forfatterens adresse:
Naturstyrelsen Thy, Søholtvej 6,
Vester Vandet, 7700 Thisted
naspe@nst.dk*

Tre af de arter som forhåbentlig tager imod tilbuddet om en ny yngleplads:

Hættemåge. Foto: Jan Skriver.

Havterne. Foto: Poul Holm Pedersen.

Dværgterner. Foto: Poul Holm Pedersen.

Flagermus i Nordvestjylland – ny viden og to nye arter

Tekst: Jan Durinck, Elsemarie Kragh Nielsen og Bente Astrup

Der er nu lyttet efter flagermus i flere forskellige omgange i Thy. Sidst i 1990'erne var Hans Baagøe i Nordvestjylland og lavede et fint og professionelt arbejde, der dog var begrænset tidsmæssigt og geografisk (Baagøe & Secher Jensen 2007). DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi under Aarhus Universitet (tidl. DMU) har lavet et omfattende, langvarigt og professionelt arbejde begrænset til området omkring Vindmølletestcenteret i Østerild (Elmeros m.fl. 2015). Derudover overvåger det statslige NOVANA program bl.a. flagermus i Danmark, men det er en begrænset indsats med kun 5-6 undersøgelsesstationer i Thy, og de bliver besøgt hvert 6. år. Meget af BFNs tidligere arbejde med flagermus er tidligere beskrevet i Naturnyt (f.eks. Durinck, Nielsen & Flensted-Jensen 2012, Durinck & Nielsen 2015).

I sæsonen 2018 blev der igen søgt efter flagermus mange steder i Thy og omegn af BFNs frivillige. BFN har nu næsten 54.000 optagelser af flagermus fra Nordvestjylland (figur 1).

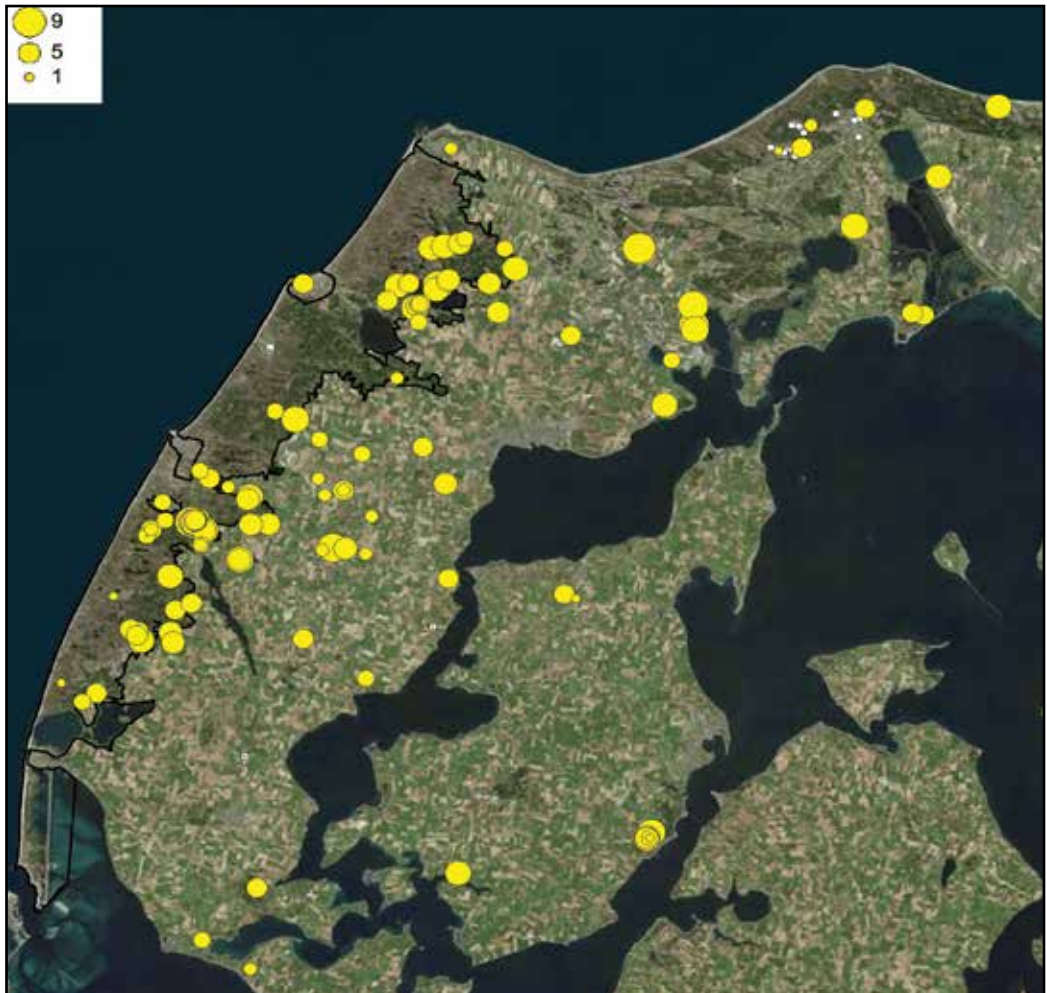
De væsentligste fund fra 2018 kan koges ned til dette: Der blev fundet Pipistrellflagermus i Thy for første gang uden for Østerild Mølletestcenter, Brandts Flagermus blev også fundet for første gang i Thy og Nordflagermus, der blev fundet første gang for Thy i 2017, ser ud til at have slået sig ned i Thy. Desuden har 2018 givet et bedre billede af udbredelsen af Damflagermus, og så ser Dværgflagermussen ud til rigtig at have etableret sig i Nordvestjylland.

Faktaboks:

I Thy er der fundet ca. 45 arter af pattedyr inkl. 2 sælarter, ulv, bæver, sumpbæver, mink og mårhund. Tolv af disse pattedyrarter er flagermus dvs. ca. 27%. Til sammenligning er der i hele Danmark fundet 17 arter af flagermus. Navnlig søer, skove og parker er rige på flagermusarter (figur 2).

Figur 1. Flagermuslyttestationer fra 2013-2018 uanset årstid, placeret af BFN. Der er 137 forskellige placeringer med i alt 53.927 identifikationer af flagermus ud fra lydoptagelser. Grænsen for Nationalpark Thy er indikeret.

Figur 2. Artsrigdom - ved de små hvide prikker blev der eftersøgt, men ikke fundet flagermus. Cirkelstørrelsen angiver antal fundne arter.

Undersøgelsesområder og metoder

Der er blevet indsamlet flagermuslyde fra stationære flagermusdetektorer, placeret ved forskellige naturtyper, samt gennemgange med transportabel håndholdt flagermusdetektor med en tilkøbt gps. Detektorerne er automatiske apparater, der passer sig selv om natten og optager flagermusenes lyde. Der blev undersøgt på dage, hvor vejrforholdene var gode til flagermusundersøgelser, dvs. svage vinde, høje temperaturer og kun lidt eller ingen nedbør. Der er dels lyttet generelt rundt i Nordvestjylland bl.a. ved haver, som ofte besøges af flagermus,

og dels steder, der er valgt på grund af deres særlige naturværdier, f.eks. kalkskrænterne ved Blegso.

Resultater

Vi har viden om flere arter, men til denne artikel har vi valgt at fokusere på **Nordflagermus**, fordi den er ny, **Damflagermus**, fordi Nordvestjylland er et vigtigt område nationalt set og endelig på **Dværgflagermus**, fordi den nu ser ud til at have etableret sig i området.

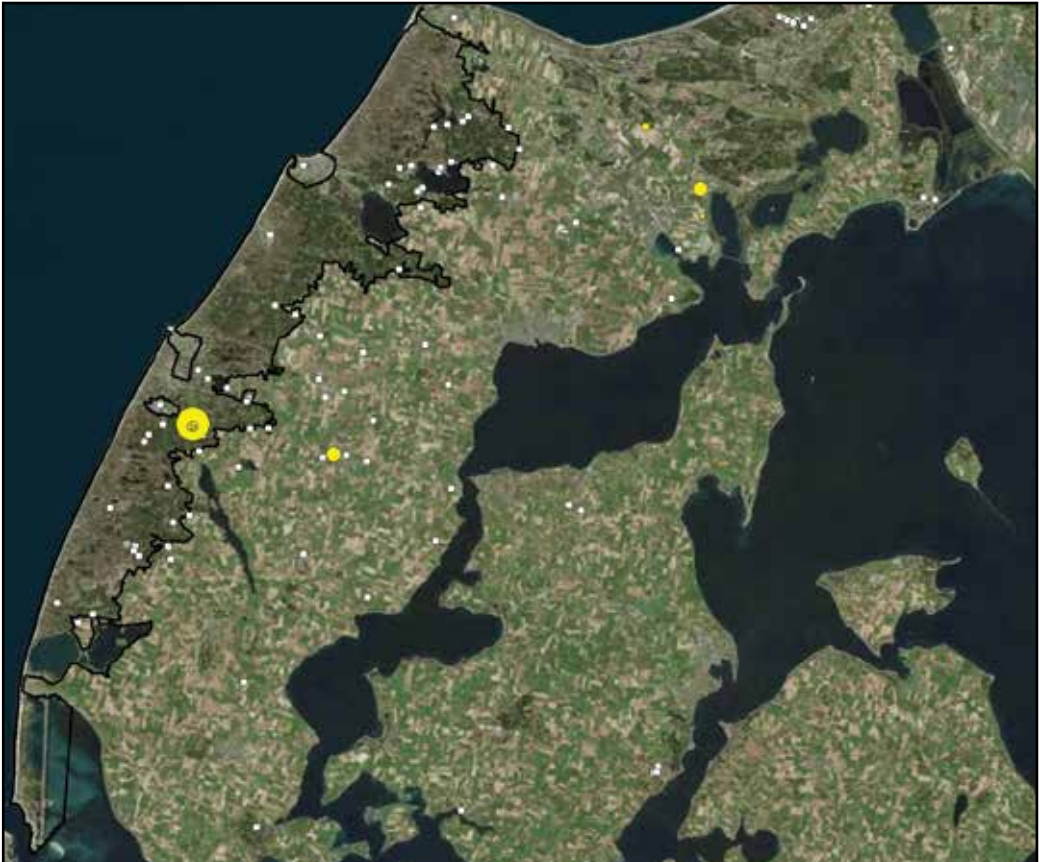
Nye arter i Nordvestjylland

Pipistrelflagermus blev fundet ved Nors Sø. Tirsdag den 5. juni 2018 fløj der en eller flere individer rundt i haven ved Henrik Kær Baks hus ved Nors Sø lidt før kl. 3 om morgenen, og den næste dag var der en enkelt, der fløj forbi samme sted ca. samme tid på natten. I 2018 er den også fundet fåtalligt på Salling, men det er bestemt bemærkelsesværdigt at finde den så langt mod nordvest i Danmark.

Brandts Flagermus, som er den anden nye art for Thy, blev først fundet ved Henrik Kær Baks hus nær Nors Sø. En detektor, placeret i Henriks have, havde en optagelse af Brandts Flagermus den 2. juni 2018. Senere på sommeren blev arten også fundet ved plantørboligen ved

Stenbjergvej, ved Østerild og nær Vang. Alt i alt fik vi 13 optagelser på de fire lokaliteter. Rettelig bør den omtales som Brandt/Skægflagermus, da disse to arter ikke kan adskilles på lydoptagelser, men da Skægflagermus kun med sikkerhed er fundet på Bornholm, vover vi at kalde den Brandts Flagermus. Vi har i 2018 også fundet Brandts Flagermus på Salling.

Nordflagermus er tidligere kun kendt fra få lokaliteter i Danmark, og i Jylland er den kun observeret to steder. Nogle få individer har overvintret i årevis i bunkers i Frederikshavn, og Esben Terp Fjederholt har desuden observeret den på få lydoptagelser ved Lille Vildmose i 2013 eller i 2014. Som tidligere rapporteret i Naturnyt (Durinck & Nielsen 2017) blev den fundet på lydoptagelser nær Snedsted i 2017.

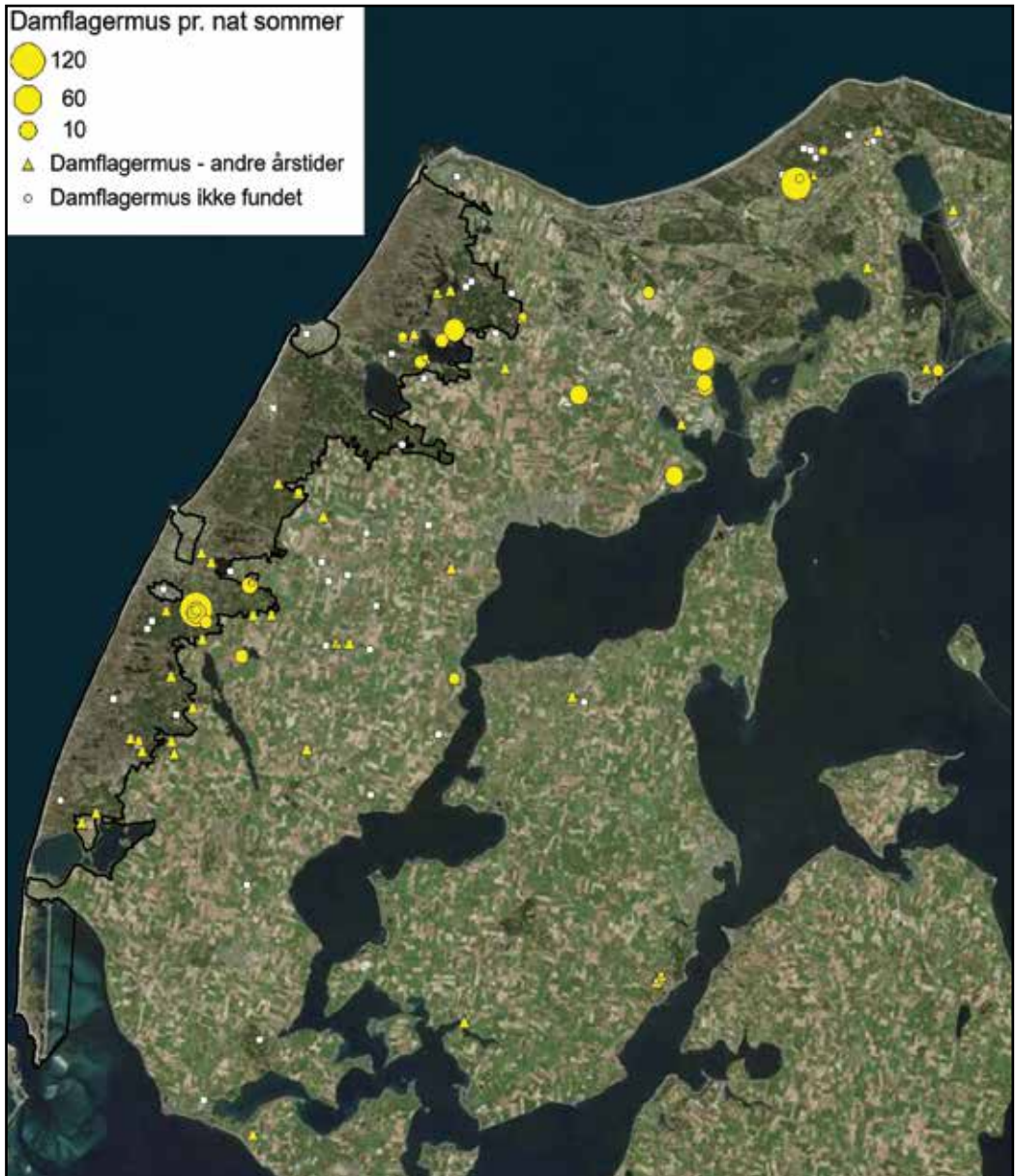

Figur 3. Forekomster af Nordflagermus i 2018. Ved de små blå prikker blev der eftersøgt men ikke fundet Nordflagermus. Antal angiver ikke, hvor mange flagermus der er på en lokalitet, men hvor meget aktivitet der er.

I 2018 har vi fundet Nordflagermus 13 steder i Thy med 83 optagelser i alt (Figur 3). I vores professionelle arbejde har vi desuden fundet den på Salling, nær Viborg og Silkeborg i 2018. Den største koncentration af optagelser var omkring Plantørboligen på Stenbjergvej i Thy, og i den kommende sæson vil vi prøve at fastslå, om der findes en ynglekoloni der.

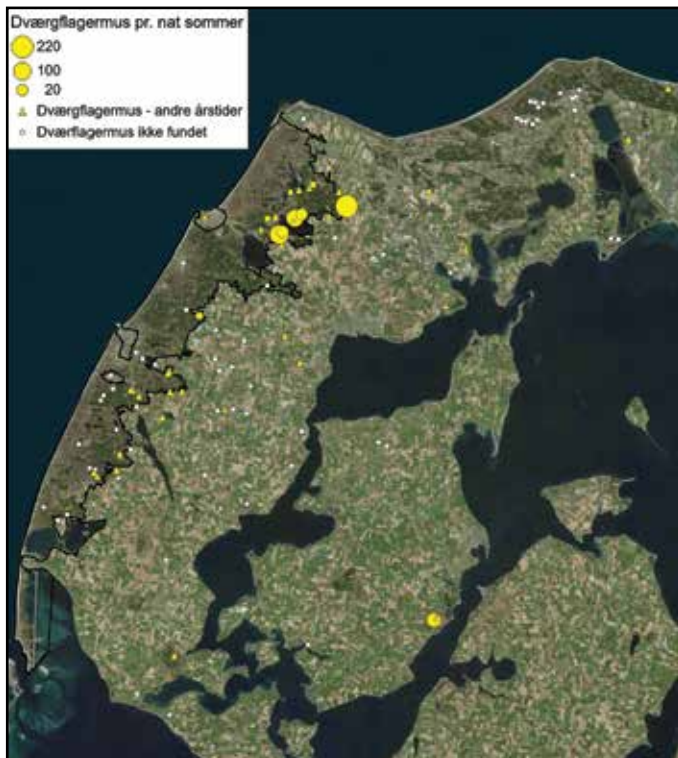
Ansvarsart i Thy

Damflagermusen er en af Danmarks sjældneste og mest beskyttede, så det er bemærkelsesværdigt, at vi har fundet den på 50 lokaliteter (Figur 4). På grund af sine mange forekomster i Nordvestjylland kan den betragtes som en ansvarsart i området. Det er mest interessant at fin-

Figur 4. Alle forekomster af Damflagermus 2013-2018. Antal angiver ikke, hvor mange flagermus der er på en lokalitet, men hvor stor aktivitet der er. Udbredelsen antyder kolonier 5 steder.

de dem i yngletiden fra ca. 20. juni til ca. 8. august for at prøve at lokalisere de vigtigste levesteder for arten. I yngletiden fandt vi den på 24 lokaliteter (Figur 4). De største forekomster fandtes ved plantørboligen på Stenbjergvej, ved Østerild, ved Glæde og omkring Nors Sø. Ved Østerild kender vi en ynglekoloni, og det må antages, at der også er en nær ved omtalte plantørbolig, da mange af optagelserne var registreret kort tid efter solnedgang, hvilket tyder på,

Figur 5. Alle forekomster af Dvärgflagermus 2013-2018. Antal angiver ikke, hvor mange flagermus der er på en lokalitet, men hvor stor aktivitet der er. Udbredelsen antyder mindst 2-3 kolonier.

at Damflagermusene bor nær ved. De mange observationer tidligt på natten indikerer, at der også må være en koloni et sted omkring Glæde vest for Bjerget og et sted omkring Nors Sø samt omkring Højriis Slot på Mors. Desuden har vi en mistanke om, at de yngler i Hvidbjerg vesten Aa Kirke ved Svankjær.

Dvärgflagermus som eksempel på en nylig etableret art

Dvärgflagermus er en af de arter, der har optrådt mere hyppigt i Nordvestjylland gennem de senere år. Dvärgflagermus kan findes mange steder, men i yngletiden er de navnlig koncentreret omkring Nors Sø, Tved og Højriis Slot. Udbredelsen af Dvärgflagermus som set på figur 5 antyder, at arten foretrækker østkanten af skove – sandsynligvis på grund af læ og højere koncentrationer af flyvende insekter. Et udbredelsesmønster, som vi ser hos flere arter.

Hvad har ændret sig?

Vandflagermus og Damflagermus har sandsynligvis været udbredte i Nordvestjylland gennem mange år, mens andre arter er kommet til, eller har taget til i antal i dette århundrede (Baagøe 2001).

Erfarne naturiagttagere som Willy Mardal, Poul Hald-Mortensen, Ib Nord Nielsen, Johannes Bangsgaard mfl. fortæller, at frem til firserne var det helt usædvanligt at se flagermus i Thy og det er først i de senere år, det er blevet mere almindeligt at se dem. Jens Kristian Kjærgaard fortæller dog også, at man f.eks. i 1986 kunne se flagermus ved Hanstholm i forbindelse med ringmærkning. Et omfattende studie konkluderede i 2001, at

der nok forekom 1-2 flagermusarter regelmæssigt i Thy (Baagøe 2001).

Terp Laursen skrev i 2009, at det var usædvanligt at finde flagermus i Thy (Terp Laursen 2009), og Elly Hansen berettede i 2012 om et af de første fund af **Sydflagermus** i Thy (Hansen 2012).

Faktorer, som kan påvirke indvandring af flagermus i Nordvestjylland

Der er sket væsentlige ændringer i flagermusfaunaen i Nordvestjylland i de seneste år, herunder i Nationalparken. I 2010 blev det opgjort, at der var fundet fire arter flagermus i Nationalparken (Dahl Møller 2010). Det var **Vandflagermus**, **Damflagermus**, **Troldflagermus** og **Dværgflagermus**. Frem til og med 2018 er der yderligere fundet 6 arter: **Brandts Flagermus**, **Sydflagermus**, **Nordflagermus**, **Brunflagermus**, **Skimmelflagermus** og **Pipistrellflagermus**.

Vi har forsøgt at sammenfatte, hvilke tænkelige faktorer der har medført denne indvandring af nye flagermusarter til Nordvestjylland, og hvorfor man ser flere nu. Det sidste spørgsmål kan nok for en stor del forklares ved, at **Sydflagermus** er blevet ret almindelig. Det er en stor flagermus, og den kommer meget tidligt frem om natten, så tidligt, at man mange steder kan se den i det sidste aftenlys.

Indvandringen af nye arter kan skyldes flere faktorer, der virker positivt for flagermus. Klimaforandringerne får jo skyld for meget, men vi ved ikke, hvordan dette har kunnet påvirke levevilkårene for flagermus. Der står mange forladte huse i landskabet, som flagermus kan bo i, og Thisted Kommune oplyser, at der har været et ret stabilt antal forladte huse gennem mange år.

Skovene i Thy er unge, og det er først nu, der for alvor opstår områder med en moden løvskov som den kan ses i Østdanmark (Hald Mortensen 2018). I den østlige del af Tved Skov er der nu løvskov med ”flere etager” med de muligheder, det giver for insekter samt flagermus, og der er godt læ mange steder i Thy. Læ er vigtigt for flagermus - ikke mindst fordi flyvende insekter samles i læ ved bl.a. skove. Jo ældre skoven bliver, jo flere attraktive og tykke træer med hulheder og løs bark, vil der være for flagermus at bo i.

Direkte adspurgt til denne artikel har Natursty-

relsen Thy (NST) oplyst, at deres arealer bliver drevet for en stor del mere naturvenligt end tidligere. Styrelsen skriver bl.a., at der sker en opbygning af en mængde døde træer spredt over hele skoven, og man søger at bevare træer med hulheder. Yderligere, at der foretages skovning ved vejsider for at få bredere korridorer langs større veje med mere lys til insekter og blomstrende buske. Desuden vedligeholdes – og nogle steder udvides – lysåbne partier omkring fugtige områder og søer, og man ændrer opbygningen af skov fra tæt nåleskov til mere lysåben løvskov. NST foretager naturnær hugst, så der over tid fås en skov med mange højder, aldre og ”etager”, og den etablerer nye vandhuller og fugtige områder. Desuden arbejdes der på at bevare marker op til skovene, hvilket giver lange skovbryn og ændrer skov (hovedsagelig bjergfyrrer) til lysåben fugtig natur. Endelig holder NST gamle udhuse stående, og dem kan nogle flagermus jo bo i (Henrik Schjødt Kristensen personlige kommentarer).

En mulig parallel til flagermus er Natravne, der også spiser nat-flyvende insekter. Fra ca. 1995 til 2007 voksede bestanden af Natravn i en række udvalgte plantager i Thy med mere end 50% (Jensen 2010). Natravn finder sin føde om natten og må antages at spise nogle af de samme byttedyr som især de større flagermus. Det er bl.a. møl, natsværmere og biller, ikke mindst skarnbasser, der lever på gødning fra Krondyr og andre større græsædere. Nogle flagermusarter tager også møl, natsværmere og biller (Baagøe og Jensen 2007), og det er jo kendt, at bestanden af Krondyr og Rådyr er steget væsentligt gennem de senere år (Hald-Mortensen 2018). På den anden side er antallet af fritgående husdyr på markerne i Nordvestjylland kraftigt reduceret gennem de seneste årtier.

Der er altså en del faktorer, der kan have været overvejende til gavn for flagermus gennem de seneste par årtier, og fremadrettet vil BFN i samarbejde med Nationalpark Thy og Naturstyrelsen Thy søge at belyse, hvilke naturtyper og forvaltningstiltag der er de mest gunstige for flagermus.

Hvor og hvornår kan man opleve flagermus?

Der er mest aktivitet blandt flagermusene i det nordvestjyske fra maj til oktober, og man oplever dem bedst på lune, stille aftener, så husk en god håndlygte og myggebalsam. I den lille Barn Sø (Bagsø) nord for Nors Sø, næsten for enden af Hindingvej, går en lille gangbro ud i søen. Stå dér med en kraftig lygte og se vandflagermus mfl. suse rundt tæt på vandoverfladen. Bålpladsen i sydkanten af Nors Sø med adgang fra Agerholmvej er også et godt sted. Stå helt nede ved den lille badestrand eller i det nærmeste skovhjørne. Der, hvor Hvidbjerg Å løber under Lyngholmvej nær Svankjær, er der også gode chancer, og endelig flyver der ofte flagermus under den lille bro ved Roddenbjerg Sø ved Lodbjergvej.

Tak

Tak til Henrik Kjær Bak, Henrik Schjødt Kristensen, Kate Kronborg Holmstrand, Elly og Ivan Hansen med flere for medvirken til undersøgelserne. Tak til Poul-Hald Mortensen, Willy Mardal, Ib Nord Nielsen, Jens Kristian

Kjærgaard, Henrik Schiødt Christensen, Hugo Christensen og Jørgen Terp Laursen for frugtbare diskussioner og indspark til denne artikel. Tak endnu en gang til Hans Baagøe for hjælp med kvalitetskontrol af flere af vores artsbestemmelser og med diskussion af resultater.

Forfatternes adresser:

Jan Durinck
Svankjærvej 6
7752 Snedsted
jan@durinck.dk

Elsemarie Kragh Nielsen
Vustholmevej 128
9690 Fjerritslev
emknielsen@gmail.com

Bente Astrup
Stenbjerg Kirke Vej 80
7752 Snedsted
benteastrup@live.dk

Vandflagermus. Foto: Jens Kristian Kjærgaard.

Litteratur

Baagøe H.J. 2001: Danish Bats (Mammalia: Chiroptera): Atlas and analysis of distribution, occurrence and abundance. *Steenstrupia* 26(1): 1-117.

Baagøe H.J. & T. Secher Jensen. 2007 (Red.): Dansk Pattedyratlas. Gyldendal.

Baagøe H.J. 2007 a. Troldflagermus. I: Baagøe H.J. & Jensen T.S. (eds). 2007: Dansk Pattedyratlas. Gyldendal.

Baagøe H.J. 2007 b. Dværgflagermus. I: Baagøe H.J. & Jensen T.S. (eds). 2007: Dansk Pattedyratlas. Gyldendal.

Dahl Møller, J. 2010: Naturen i Nationalpark Thy – særnummer af Naturnyt: 22-23.

Durinck J., E. Kragh Nielsen & E. Flensted-Jensen. 2012: Nyt om flagermusene i Nordvestjylland. *Naturnyt* 3/2012: 54-58.

Durinck J., E. Kragh Nielsen & E. Flensted-Jensen. 2015: Flere flagermus i Nordvestjylland. *Naturnyt* 1/2015: 234-239.

Durinck J. & E. Kragh Nielsen. 2015: Flagermus nær klit, hede og klitplantage i Nordvestjylland. *Naturnyt* 3/2015: 272-278.

Durinck J. & E. Kragh Nielsen. 2017: Ny pattedyrart i Thy. *Naturnyt* 2/2017: 143.

Elmeros M., Møller, J.D. & Baagøe, H.J. 2015: Bat studies at Wind Turbine Test Centre Østerild, 2013. I: First year post-construction monitoring of bats and birds at wind turbine test Centre Østerild. 2015. Therkildsen O.R. & Elmeros M. Scientific report from DCE – Danish Centre for Environment and Energy, No. 155.

Hansen E. 2012: *Naturnyt* 2/2012: 26-27.

Jensen, N.O. 2010: Bestanden af Natravn i Thy 1995 - 2007 og dens fremtid i naturnær skovdrift. *Dansk Orn. Foren. Tidskr.* 104(2010): 12 - 21.

Terp Laursen, J. 2009: *Naturnyt* 2/2009: 38-41.

Hald-Mortensen, P. 2018: Bilag til driftsplan for Naturstyrelsen Thy 2017-2031.

Hald-Mortensen, P. 2018: Krondyrene i Nationalpark Thy. *Naturnyt* 3/2018: 223-236.

Sharps, K. 2013: The conservation ecology of the European nightjar (*Caprimulgus europaeus*) in a complex heathland-plantation landscape. A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at the School of Environmental Sciences, University of East Anglia.

Hvem så det?

Af Jens Handrup

Naturødelæggelse er ikke et nyt problem. Det er heller ikke noget nyt, at enkelte ildesete personer råber vagt i gevær.

Digterpræsten, **Steen Steensen-Blicher** (1782-1848), er blevet fremstillet på vidt forskellig vis på grund af sit nuancerede blik på heden. Han så dens skønhed, jagtudøvelsen, dens fattige befolkning og ikke mindst dens opdyrkning med naturødelæggelse til følge. I Den Danske Encyklopædi fremstilles han som en foregangsmand for hedens opdyrkning for at forbedre de økonomiske vilkår for hedens beboere i sidste halvdel af 1800-tallet. I Kjeld Hansens nyeste bog "Det store Svigt (2017)" hævdes Blichers ståsted på den anden side at være det stik modsatte. Han skrev bl.a. i sin modstand for

opdyrkningsprojektet for Store Vildmose: "Nej lad kun vildmosen være det, den er! Det er ikke så slemt at have noget vildt ind imellem; man kan også blive ked af det samme evig og altid".

Blicher beklagede ødelæggelsen af hedens skønhed, jagtmulighederne og naturen, men han var samtidigt optaget af at forbedre de forarmede hedeboeres vilkår. Han følte sig udstødt og undsagt i de litterære kredse efter en skarp offentlig kritik. Alt dette fyldte så meget, at han forsøgte sit præsteembede og blev afskediget. Han endte i bitterhed med sygdom og et tiltagende alkoholforbrug.

Den helt store oprejsning kom først i 2006 da Blicher blev optaget i den danske kulturkanon.

Maleri af Johan Frederik Vermehren (1823-1910) "En jysk fårehyrde på heden" fra 1855. Maleriet viser tydeligt en vidtstrakt hedestrækning, før opdyrkningerne tog deres begyndelse og ændrede landskabet helt.

På Blichers tid voksede der en spinkel lille dreng op i Helpston i det østlige England. Han, **John Clare** (1793-1864), var søn af en fattig, analfabetisk landarbejderfamilie med den konsekvens, at han var stærkt underernæret gennem længere tid, hvilket kom til at svække hans krop på livstid. Han oplevede den fremstormende industrielle revolution med migrationer fra land til by og den landbrugsmæssige revolution, hvor enge og græsmarker blev pløjet op, træer og hække fjernet, marker drænet og fælles græsningsarealer indhegnet. Alt det var han som landarbejder selv med til. Men landskabets ødelæggelse stressede ham.

Han blev landbrugsmedhjælper allerede som 12-årig, men hans svækkede krop kunne ikke klare det hårde slid. Han forsøgte senere at skaffe midler til dagen og vejen ved at skrive digte, men kunne ikke ernære sin familie og modtog fattighjælp. Først omkring 100 år efter sin død fik han den helt store anerkendelse og berømmelse for sine poetiske, naturbeskrivende digte. Et af de mest kendte blev digtet om

den lille trippende vipstjert, ”*Little Trotty Wagtail*”. Her er første vers:

“Little trotty wagtail he went in the rain

*And tittering tottering sideways he near got
straight again*

*He stooped to get a worm and look'd up to
catch a fly*

*And then he flew away e're his feathers they
were dry.”*

Men i samtiden undgik lokalsamfundet ham, og han kæmpede med alkoholmisbrug og store psykiske problemer. Han var og tænkte ikke som dem. Han endte sine sidste 27 leveår på et sindssygehospital.

Bondedigteren, **Jeppe Aakjær** (1866-1930), fulgte små 100 år senere op på Blichers betænkeligheder omkring den danske naturødelæggelse med Hedeselskabet i spidsen, men han

gjorde det i langt stærkere og mere anklagende vendinger end Blicher. Han blev meget optaget af forarmelsen af den danske natur som følge af hedeopdyrkningen, som var Hedeselskabets

store projekt. Han så også, hvad landet havde tabt ved udrettelsen og uddybningen af stort set alle landets 40.000 km vandløb. De betagende, bugtede ådale var væk. Alle de vævre, slyngede

Kemikaliefabrikken Cheminova, omringet af hav og fjord.

bække var væk. Udstrakte var de blevet sænket til dybere jordlag og den tilhørende natur delvist kanaliseret bort til hav og fjord.

Han så værdierne i at bevare de naturlige økosystemer med plads til arternes behov for specifikke levesteder i symbiose med resten af økosystemet. *"Vi får jo ikke hjejlen til at yngle i bjergfyrrens pjaltede krone"*, som han skrev.

Han blev i sin samtid først beskyldt for at være en romantisk modstander af fremskridt med det mål at værne om de små familielandbrug. Han blev sågar idømt 17 dages fængsel (!) for revolutionær virksomhed, men langt senere i livet fik han sit folkelige gennembrud med sin stemningsfulde naturlyrik.

Rav-Aage klatrer over fabrikkens hegn for at inspicere, men jages bort.

Han var som Blicher en stor naturelsker og en politisk forfatter, der tog almuens parti i dens undertrykte og fattige tilværelse under herremandens åg.

Også **Rav-Aage (Hansen) fra Thyborøn** så det – og handlede. Han kom det meste af sit liv – og fra begyndelsen helt alene – til at kæmpe mod den alvorlige og omfattende forurening fra kemikaliefabrikken, Cheminova, på Harboøre Tange. Han færdedes langs strandene og var fjordfisker. Han vidste ikke, hvad det var, han så, men han så, at noget var helt rivende galt og gik heroisk ind i kampen for at stoppe det. Gennem mange år var han ilde set på sin hjemegn, der med kyshånd tog imod de mange arbejdspladser, som fabrikken kastede af sig. Langt om længe blev hans arbejde anerkendt, og på sine gamle dage blev han sågar hædret med ridderkorset for sin vedholdende indsats for miljøet og naturen.

Forfatterens adresse:
Tøttrupvej 5
7752 Snedsted
handrup@outlook.dk

Klittens forårsbebuder - Firehannet Hønsetarm

Af Knud Knudsen

I det tidlige forår kan man i klitterne langs vestkysten af Jylland – og dermed også langs vestkysten i Thy - med lidt held finde en forårsbebuder, som er knyttet til den yderste vestlige del af kliterrænet. Det drejer som om Firehannet Hønsetarm (*Cerastium diffusum ssp. diffusum*).

Firehannet Hønsetarm er en forårsbebuder i den forstand, at den kan findes i blomst allerede i starten af april måned og jeg har gjort det til en vane hvert forår at kigge efter den i kliterrænet ved bækkens udløb ved Bøgsted Rende.

Andre steder i landet med en mindre karrig bund er det anemonerne, der bebuder forårets komme, men her ude længst mod vest er det Firehannet Hønsetarm, der med sine fine 4 nyudsprungne hvide kronblade bebuder at nu er foråret kommet og en ny spændende botanisk sæson står for døren.

Firehannet Hønsetarm tilhører Nellikefamilien, der som hovedregel er femtallig i sin blomsteropbygning. Det vil sige, at blomsten er opbygget med 5 bægerblade, 5 kronblade og 5 eller 10 støvdragere. Slægtens mest udbredte art er Almindelig Hønsetarm (*Cerastium fontanum*), som har 10 støvdragere.

På overdrev og i den grønnere del af kliterrænet er Femhannet Hønsetarm (*Cerastium semidecandrum*) almindelig, og den har som det latinske artsnavn siger kun 5 støvdragere. Hos Firehannet Hønsetarm er der sket en yderligere reduktion således, at denne art oftest kun har 4 kronblade og 4 støvdragere.

Firehannet Hønsetarm og Femhannet Hønsetarm møder ofte hinanden i kliterrænet. Firehannet Hønsetarm vokser dog typisk på de mere sandede arealer, mens Femhannet Hønsetarm

Firehannet Hønsetarm. Bøgsted Rende 6. april 2019.

Kort over registrerede forekomster af Firehannet Hønsetarm 2012 – 2019.

tarm foretrækker den mere vegetationsklædte del af klitten som ofte benævnes grønklitten. Jeg har flere steder bl.a. på Agger Tange og ved Bøgsted Rende set Firehannet Hønsetarm i det bare sand typisk i klitgryderne i den yderste klittrække.

Firehannet Hønsetarm er udbredt langs vestkysten af Europa fra Norge til Spanien og ind i Middelhavet. I Danmark er den på samme vis udbredt langs vestkysten fra Skagen til grænsen til Tyskland. Tidligere var den tilsyneladende ikke så udbredt i Danmark, idet den i en af de ældre udgaver af Rostrup Flora (1882) kun er angivet fra Mandø og Sild. I Anfred Pedersen's behandling af Nellikfamilien i serien af afhandlinger om Topografiske Botaniske Undersøgelser fra 1959 ses de første angivelser af arten fra Limfjordens vestlige del. Her er den angivet fra mange lokaliteter langs vestkysten fra Skagen til Rømø samt fra 2 lokaliteter i den vestlige del af Limfjorden ved henholdsvis Lemvig og Fur.

Jeg har i årene 2012 – 2019 eftersøgt arten langs klitterne i området mellem Slette Strand og Agger Tange samt på udvalgte steder langs kysterne i Limfjorden. Resultatet af denne eftersøgning fremgår af kortet. Her ses det at arten nu også er ret udbredt i den vestlige del af Limfjorden – men ikke er fundet i området øst for Løgstør.

*Forfatterens adresse:
Stenbjerg Kirkevej 28, 7752 Snedsted
knud.knudsen@knudsen.mail.dk*

Litteratur:

Rostrup, E. 1882: Den Danske Flora – Sjette udgave. P.G. Philipsens Forlag.

Vestergaard, P. & K. Hansen. 1989: Distribution of vascular plants in Denmark. Dansk Botanisk Forening.

Biologisk Forening for Nordvestjyllands bestyrelse og arbejdsgrupper:

Formand:

Poul Nystrup Christensen, Herningvej 64,
6950 Ringkøbing. - Tlf. 22157738.
pnystrup@live.dk

Næstformand:

Marianne Riis, Bygholmvej 70,
7742 Vesløs. - Tlf. 40777210
marianne_riis@hotmail.com

Kasserer:

Ib Nord Nielsen, Michel Wester 17 A,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 40579323
ib.nord.nielsen@gmail.com

Sekretær:

Lars Smith, Højrisvej 2,
7900 Nykøbing Mors. - Tlf. 98811533
hojrisvej2@gmail.com

Bestyrelsesmedlem:

Jan Salmonsens, Mads Posts Vej 5,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 97975148.
salmonsens@pc.dk

Redaktør af BFN-NYT:

Nanna Gad, Villerupvej 5,
7755 Bedsted. - Tlf. 97945025
nannagad@gmail.com

Leder af BFN's Naturkurser:

Jens Handrup, Tøttrupvej 5,
7752 Snedsted. - Tlf. 30506992
handrup@outlook.dk

BFN-arrangementer:

Jørgen Nordkvist, Markvænget 14C,
7700 Thisted - Tlf. 97924165
nordkvist@mail.dk

Knud-Allan Knudsen, Villerupvej 5
7755 Bedsted. - Tlf. 97945025
nannagad@gmail.com

Else M. Kristensen
- Tlf. 97985324
else.mk@live.dk

Medlemskartotek:

Birgit og Carsten Schultz, Nørbyvej 18, Tved,
7700 Thisted. - Tlf. 40463820.
birgitogcarsten@gmail.com

BFN's Forlag:

Knud Knudsen, Stenbjerg Kirke Vej 28,
Stenbjerg, 7752 Snedsted.
knud.knudsen@knudsen.mail.dk

**Naturplejenetværket for
Nordvestjylland:**

Hamish Stewart, Østerstrandvej 4,
Skyum, 7752 Snedsted.
hamish@mail.dk

Leder af »Hummerhuset«, i Klitmøller:

Leo Salmonsens, Vinkelsti 3,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 97975246.

Leder af »Tved Gl. Skole» i Tved:

Birgit og Carsten Schultz - se adresse ovenfor.

Nordvestjysk Ringmærkningsgruppe:

Jan Salmonsens - se adresse ovenfor.

Det grønne råd i Thisted Kommune:

Hans Henrik Hust, Legindvej 39, Jestrup,
7752 Snedsted. - Tlf. 97939120.

Grønt råd - Morsø Kommune:

Elsemarie Kragh Nielsen, Vustholmevej 128,
9690 Fjerritslev. - Tlf. 40478475.

Brugerrådet for Naturstyrelsen Thy:

Marianne Riis - se adresse ovenfor.

Nationalpark Thy - Nationalparkrådet:

Poul Nystrup Christensen - se adresse ovenfor

BFN's Fuglestudiekredse:

Elly Hansen, Kystvejen 75, Svankær,
7755 Bedsted. - Tlf. 29467553.

Hans Henrik Larsen, Limfjordsvej 5,
Lyngs, 7790 Thyholm. Tlf. 26608660.

BFN's Naturdata:

Knud Knudsen, Stenbjerg Kirke Vej 28,
Stenbjerg, 7752 Snedsted.
knud.knudsen@knudsen.mail.dk

RETURADRESSE:

Biologisk Forening for Nordvestjylland
Ørhagevej 189, Klitmøller
7700 Thisted

B

Foreningens sponsorer i 2019:

Sparekassen Thy • Sønderhå-Hørsted Sparekasse • Nykredit • Thisted Bryghus
Malte Haaning Plastic • Snedsted Turistbusser • Sparekassen Vendsyssel
Thisted Pejsecenter • Blomstertorvet Thisted

SPONSORER VEDR. NATURCENTER TVED GL. SKOLE:

Friluftsrådet • DN Grønt Guld • Velux-Fonden • Nordea-Fonden • Thy-Mors Familielandbrug

Læs i dette nr.:

Stier i Nationalparken	1
Undersøgelse af hydrologi i rige naturområder	2
Ny fugleø til Agger Tange	7
Flagermus i Nordvestjylland	11
Hvem så det?	19
Klittens forårsbebuder	23

